

בכורות יט

משה שווערד

1. רא"ש מסכת בכורות פרק ב

סימן ה: מתני' יוצא דופן והבא אחריו רבי טרפון אומר ירעו עד שיסתאבו ויאכלו במומן לבעלים. רבי עקיבא אומר שניהם אינם בכור הראשון משום שאין פטר רחם. ... והלכה כר' עקיבא דהוה ליה מחלוקת ואח"כ סתם דתנן לקמן בפרק יש בכור (דף מז ב) יוצא דופן והבא אחריו שניהם אינם בכור לא לנחלה ולא לכהן

• עיינ במעדני יו"ט: דלרווחא דמילתא נקיט הכי-דהל' כר"ע מחבירו

2. הערות מהרב אלישיב

גדר הכרעת סנהדרין ברובם

כתב הרמב"ן דקיי"ל דהלכה כר"ע דבכור לדבר אחד לא הוה בכור דקיי"ל הלכה כר"ע מחברו ור"ט חברו היה, והקשה האבנ"ו מ"ש הא מהא דאיתא בסנהדרין [מ']. דבעשרים ושנים מזכים או מחייבים ואחד אומר איני יודע יוסיפו הדיינים ופירש"י דהאי דאמר איני יודע כמאן דליתא ואין דנין דיני נפשות לא לזכות ולא לחובה אלא ככ"ג וא"כ ה"נ תיפול דהלכה כר"ע מר"ט דר"ט קאמר איני יודע דהא נסתפק אי בכור לדבר אחד הוה בכור או לא, וכיון שאמר איני יודע הוה כמאן דליתא וממילא הלכה כר"ע ומדוע הוצרך לומר דהלכה כר"ע משום כללא דהלכתא כר"ע מחברו. עיי"ש מה שפלפל בזה.

ונראה פשוט דלא קשיא מידי דשאני סנהדרין דבעינן הכרעתם של כל הכ"ג וכשאמר איני יודע לאו מכלל הסנהדרין הוא, דאיני יודע לא הוה הכרעה וכח של סנהדרין הוא בהכרעה לחיוב או לפטור, וכשאמר איני יודע ממילא לא הוה בכלל הסנהדרין. משא"כ כשנחלקו בהלכה כיון דמסתפק משום שני צדדים הרי שר"ט הגדול היה לו ספק בדבר ובודאי הוה צד.

3. רמב"ם הלכות תמורה פרק ד הלכה ח

ולדות הקדשים שיצאו דרך דופן, או שילדו טומטום ואנדרוגינוס וכלאים וטרפה, הרי אלו יפדו ויביא בדמיהן קרבן הראוי להביא בדמי ולד של זר.

4. לחם משנה הלכות תמורה פרק ד

[ח] או שילדו טומטום ואנדרוגינוס הרי אלו יפדו וכו'. בפרק ב' דתמורה בסופו אמר שמואל על מלתיה דר"א אבל כלאים טומטום ואנדרוגינוס אי אתה מוצא אלא בולדי קדשים ואליבא דר"י וכו' משמע דמעמי אמן הם קדושים כשהם ולדי קדשים משמע דרבינו ז"ל סובר דאפילו בלא מום נפדית שאין לך מום גדול מהם זה נראה מדלא הזכיר רבינו כאן מום כמו בחלוקה דלעיל:

5. ספר יד בנימין

דף י"ט במשנה יוצא דופן כו' ר"ט אומר שניהם ירעו עד שיקתאבו וכו'. לכאוי יש לתמוה מזה ע"ד הרמב"ם ז"ל פ"ד מהל' תמורה הל' ח' גבי ולדות קדשים שיצאו דרך דופן הרי אלו יפדו, ומשמע אף בלא מום וכמו שביאר בלח"מ שם דכיון דיצא דרך דופן אין לך מום גדול מזה, וא"כ הכא אמאי ס"ל לר"ט דבעי שיפול זו מום וכדקאמר ירעו עד שיקתאבו.

6. משך חכמה דברים פרשת ראה פרק טו

(יט) כל הבכור אשר יולד וכו'. הנה לר' טרפון דמספקא ליה סוף פרק ב דבכורות ביוצא דופן אם קדוש בכורה, יעויין שם, צריך להבין, אטו לדידיה מספקא אם יוצא דופן כשר לקדשים? ונראה דסבר לדידה בקדשים גמרינן מלידה דאדם, דליכא לידה

רק ממקום שמזרעת יעויין פרק יש בכור (בכורות) מז, ב בתוספות. רק דסבר כרבנן ד"הזכר תקדיש" היינו שיהא מצוה להקדישו בפה אע"ג דקדוש מאליו. ולזה אמר "כל הבכור אשר יולד בבקר ובצאנך", מכלל דאיכא בכור דאינו נולד - והוא יוצא דופן, לדידה לא הוי רק ממקום שמזרעת - ורק הבכור שנולד דרך רחם מצוה להקדישו. אבל יוצא דופן, כיון שאינו קדוש בתמורה והוי כאין מינו קרב, יעויין רש"י תמורה יז, א. לכן אם כי קדוש להיאכל במומו, בכל זאת אין מצוה להקדישו. והא דאמר דמספקא ליה לר' טרפון וכו', הוא מהשני הבא אחרי יוצא דופן, דנאכל במומו, ודייק היטב:

7. ספר שמות פרק יג

(ב) קדש לי כל בכור פטר כל רחם בבני ישראל באדם ובבהמה לי הוא:

8. ספר דברים פרק טו

(יט) כל הבכור אשר יולד בבקר ובצאנך הזכר תקדיש לידוד אלקיך לא תעבד בבכר שורך ולא תגז בכור צאנך:

9. ספר שמות פרק יג

(טו) ויהי כי הקשה פרעה לשלחנו ויהרג ידוד כל בכור בארץ מצרים מבכר אדם ועד בכור בהמה על כן אני זבח לידוד כל פטר רחם הזכרים וכל בכור בני אפדה:

10. הערות מהרב אלישיב

באופן דרשת כלל הצריך לפרט ולהיפך ויישוב קושיית האחרונים

ת"ר מכלל הצריך לפרט ומפרט הצריך לכלל וכו'. ופירש"י כל בכור כלל אפילו נקבות ת"ל זכר אשר יולד בבקר ובצאנך הזכר זהו כלל ופרט השנוי במדה ראשונה של שלש עשרה מדות שהפרט בא למעט את הכלל ממשמעו ולהעמידו על הפרט ואין בכלל אלא מה שבפרט. ותמה ר' יעקב עמדין ומחבטא בלשון חריפה וכתב נוראות נפלאותי ממאור המפרשים איך יצא כזאת מתחת ידו, דהא הך כלל ופרט המרוחקים זה מזה הוא דקדש לי כל בכור בשמות כתיבי וקרא דזכר בראה שבדברים כתוב. ופליגי בהו אי דנין כלל ופרט המרוחקים ואפילו למ"ד דנין ה"מ בחד ענינא אבל בתרי ענינא לכו"ע אין דנין כדאיחא בריש פסחים, והכא דהווי שתי פרשיות מרוחקות

מאד וענינים שונים מי איכא למ"ד דנין אותם בכלל ופרט, אלא ודאי דברייחא הכא רק לבאר כלל הצריך לפרט וכן פרט הצריך לכלל הוא דאתא. ובהו ל"ש מקורבין ל"ש מרוחקין ודיינין ואף בשני ענינים דנים אותו אע"ג דאין מוקדם ומאוחר בתורה מאי נ"מ דאי נמי ליהווי מאוחר מ"מ צריך הוא לפרט אפילו יקדימו וכן במדת פרט הצריך לכלל.

והנה כבר הקדימו בתמיהה זו רבנו יונה [הובא במהרי"ט אלגזין] וכתב דנראה שיש בכרייתא שיבוש בלשון דלא מצינו כלל ופרט בכל התורה כזה דזה הפסוק דקדש לי כל בכור זכר לא מצינו בשום מקום דקרא דקדש לי כל בכור מצינו אבל חיבה דזכר לא מצינו בשום מקום באותו פסוק דקדש לי כל בכור ואין לומר דרדיש הזכר דקרא דהזכר תקדיש דא"כ ליעביד כלל מהתם וכו', ואמאי הוצרך להביא קרא מקדש לי כל בכור שכתוב בפרשה אחרת עיין במהרי"ט א.

ולישב דברי רש"י מדוחק תמיהא זו נראה דכיון דהוצרך לדרוש הכי קראי לכלל הצריך לפרט ולפרט הצריך לכלל דכלל דזכר שכתוב בדברים צריך לפרט דפטר רחם הכתוב בשמות וכמבואר בגמ' ולענין כלל הצריך לפרט לא איכפ"ל דהווי מרוחקים ולא בחד ענינא דכל זה הוא דוקא בכלל ופרט, ואין בכלל אלא מה שבפרט דשם הוא דגש על איחור הפרט לכלל שזה כל יסוד האי כללא, וא"כ במרוחקים ואין מוקדם ומאוחר בתורה מי יימר דהכלל קדום לפרט אולי ההפך לכן צריך שיהא או קרובים זה או בחד ענינא לזה דשם יש מוקדם ומאוחר בתורה אבל בכלל הצריך לפרט לא איכפ"ל מאיחור וקדימה דלמעשה הכלל צריך לפירוש הפרט, ומה איכפ"ל דקדום הוא, וכיון שכן דהני פרשיות דשמות ודברים בעינן חדא לחברו משום כלל הצריך לפרט אפשר דזה פועל שיהיו הני פרשיות חד ענינא וכחד ענינא חשיבא לדון בהם כלל ופרט דאין בכלל אלא מה שבפרט דהווי יש מוקדם ומאוחר בזה.

11. תוספות מסכת עבודה זרה דף כד עמוד ב

פרה וחמור בת שלש שנים ודאי לכהן - פי' דקודם שלש ודאי לא ילדה ויש לתמוה דהא מעשה בכל יום דפרה בת שתי שנים יולדת וי"ל דודאי עתה נשתנה העת מכמו שהיה בדורות הראשונים כמו בעינוניתא דורדא דאמר'י פרק אלו טרפות (חולין דף מז. ושם) כל חיויא ברייתא הכי אית להו אלמא גוייתא לית להו ועתה היא בכל הבהמות שלנו.

• הג' יעב"ץ שם-הא הוי שנוי למעלותא?

12. שו"ע אבן העזר - סימן קנו

(ד) מי שמת והניח אשתו מעוברת, אם הפילה, הרי זו תתייבם. ואם ילדה ויצא הולד חי לאויר העולם, אפילו מת בשעה שנולד, הרי אמו פטורה מהחליצה ומן היבום. אבל מדברי סופרים, עד שיודע בודאי שכלו לו חדשיו ונולד לתשעה חדשים גמורים: הגה - י"א דבזמן הזה אפילו לא נכנסה בחדש התשיעי רק יום אחד מלבד יום שנתעברה בו, הוי ולד קיימא. ואע"ג דאמרין בגמרא יולדת לתשעה אינה יולדת למקוטעין, כבר תמהו על זה רבים שהחוש מכחיש זה, אלא שאנו צריכין לומר שעכשיו נשתנה הענין, וכן הוא בכמה דברים (ב"י בשם התשב"ץ)

13. הערות מהרב אלישיב

במה דשאני ספק בכור מבודאי

כל שידוע שביכרה אין כאן לכהן כלום וכו' ואם ספק יאכל במומו לבעלים. וצ"ב מדוע שינה התנא לשונו בסיפא דנקט דיאכל במומו לבעלים ולא נקט כברישא דאין כאן לכהן כלום, והרי דינם שוה, [ואין לומר דמשום יאכל במומו נקט כן דלא שייך זה ברישא, דזה לא שייך ללשון דאין כאן לכהן כלום דגם בספק אין לכהן כלום]. [ונראה דלא מיבעי לדעת הרמב"ם דס"ל דתקפו כהן אין מוציאין מידו ניהא דנקט בספק לשון אחר מהרישא להודיע לן דשאני ספק מודאי דדוקא בודאי אין כאן לכהן כלום ואין לו שום שייכות אבל בספק יש שייכות לכהן בזה דאם תפס אין מוציאין מידו] ואפילו לדעת החולקים על הרמב"ם דס"ל דתקפו כהן מוציאין מידו נראה דשינה התנא לשונו מסיפא ממה ששנה ברישא, דשאני ספק מודאי לגבי מה דקיי"ל ביור"ד [ש"י ס"ד] אם הכהן מסרב מלקבלו [לבכור] מפני שיש בו טורח גדול בזה"ז להטפל בו עד שיפול בו מום אינו רשאי מפני שנראה כמבזה מתנות כהונה. ומוסיף הרמ"א שם ואפי' ספק בכור צריך הכהן לקבלו מיד ישראל הנותן לו. ולפ"ז קאתי תנא לאשמעינן דספק שאני מבודאי דדוקא בודאי אין לכהן כלום ואין לו שום שייכות לזה משא"כ ספק שאני דיש לו שייכות, ולכן אם רצה הישראל ליתנו לכהן ומסרב לקבלו הוה מבזה מתנות כהונה, ואל תקשה הא בפירקין לעיל נקט לשון אין כאן לכהן כלום גם בספק לא קשיא דהתם לא העמיד דין הודאי עמו, שנאמר דבא לאשמעינן דספק לאו כודאי. אבל כאן שהעמיד דין הודאי לא רצה להשוותו לספק דבספק יש לכהן שייכות לדבר דלא כודאי ונפק"מ למה שנתבאר ודו"ק.

14. שו"ת חתם סופר חלק ד (אבן העזר ב) סימן קמז

והנה דברי הרשב"א הללו לכאורה צע"ג וכי נעלם ממנו סוגי' דפ' בן סורר ומורה דמסיק דאזלינן בתר רובא בד"נ ולא אמרינן ושפטו העדה והצילו ע"ש וצ"ל לפי' מה שהארכתי בכמה מקומות דליתא קמן נהי בתחילת קאמרין בפ"ק דחולין תינה רובא דאיתא קמן ר"ל דאתחזק רוב התירא קמן רובא דליתא קמן כגון קטן וקטנה דלא אתחזק רוב התירא קמן אלא כך מנהג העולם רובא דעלמא אינן סריסי' ואיילנות אבל לא אתחזק רוב התירא קמן דאפשר דכל קטן וקטנה דהאי דרא כולם סריסי' א"כ מנ"ל דאזלינן בתר האי רובא דמבואר מזה לפי הס"ד דרובא דליתא קמן גריע מרובא דאיתא קמן מ"מ היינו להס"ד דפריך מנ"ל אבל לפי המסקנא דהל"מ היא דאזלי' אפי' ברובא דליתא קמן שוב עדיף ליתא קמן מדאיתא קמן דאיתא קמן עכ"פ אית כאן לפנינו מיעוט הסותר להרוב ואפשר שיזדמן לפנינו מן המיעוט המוחזק לפנינו ומעורב בין הרוב אלא שגז"ה הוא דאזלי' בתר רובא וארוב כזה כ' שיטה מקובצת פ"ק דב"מ בשם תוס' הרא"ש בסוגי' דקפי' א' מן המנין לתוכו דהוה רק ספיקא אלא דתמנא תירו אבל רובא דליתא קמן אין כאן שום חזקת איסור דאפשר כל הקטנים בדור הזה כולם בני אלוודי אין גם א' מהם סריס ואין כאן אפי' ספק וסברא זו בהר"ן פ"ק דביצה גבי ספנא מארעא ע"ש בד"ה וקוקא דאיכא בהדה יע"ש.

15. הערות מהרב אלישיב

חיוב יבום כשהשאיר זרע מוקפא

וכיון דאסיקנא בענין יבום אזכיר שאלה שנתעוררה בזמננו, דהנה קיי"ל דמת אחיו ואשתו מעוברת אזי אינה מתייבמת, דדרשינן בן אין לו עיין עליו לומר שאין היא חולצת, מה יהא הדין במה דמשכחת לה בזמננו שמקפאים זרע הבעל ומזריעים אותו אח"כ, ה"נ נימא כיון דזרעו קיים שלא תוכל לחלץ, והנה הנוד"ב [מהדו"ק אהע"ז סוף סי' ס"ט] דן בהא דקיי"ל דזרע האב נקלט ברחם האם עד ג' ימים, א"כ בגוונא דבא עליה ממש קודם מיתתו שעדיין לא נקלט הזרע רק אחר מותו מה דינה לענין זקוקה ליבום, דהרי בשעת מיתת הבעל עדיין לא נתעברה או אפשר דמ"מ יש כאן זרע האב שעומד ליקלט ודי לן בזה. ומסיק הנוד"ב דמסתברא מילתא כיון דעדיין לא נתעברה ואין כאן שום יצירת הוולד בינתיים ודאי הוה בכלל בן אין לו, וזקוקה ליבום, אע"ג דלגבי כל מילי הוה בנו לכל דבר, מ"מ לגבי יבום זקוקה עדיין ליבום דמת בלא בנים בשעת מיתה הוה, וכבר צווחו עליו האחרונים ככרוכיא ואחד מטענות האחרונים הוא דא"כ מי יירש, דהרי מצד יבום יורש אח המת ומדין בנו יורש הבן שנתעברה ממנו לאחר מיתה, והדבר סותר עצמו. ומסקנת האחרונים דודאי הא בכלל עיין עליו שלא תזקק ליבום.

ונראה דה"ה לנדון דידן דאם נקטינן דבן הבא מזרעו המוקפא שהזריעו אותו אחר זמן הוה בנו ומתיחס אחריו לכל מילי ה"נ דהוה בכלל בנו לפטור מיבום והוה בזה עיין עליו, ולכן שישחיתו את הזרע ואז תקבל חליצה. (ועי"ע הערות לכריתות ז' ע"ב).

16. הערות מהרב אלישיב

שם. נחלקו הראשונים לדעת ר"מ דחייש למיעוטא דיש הסוברים דודאי לא פליג בזה ר"מ אלא מודה בזה, וס"ל דאזלינן בתר רובא דהא מקרא מפורש הוא בתורה ליזיל בתר רובא אלא ס"ל דגם כשאמרה תורה ליזיל בתר רובא מ"מ המיעוט אינו בטל לגמרי ומיעוט כמאן דאיתא לכן מדרבנן חששו למיעוטא דלא ניזיל בתר רובא ואינו אלא דרבנן. ומ"מ יש בזה נפק"מ לדאורייתא מכיון דהמיעוט אינו כמאן דליתא, א"כ בהצטרף לו חזקה אין הכרעת רוב מכרעת דבר תורה דמיעוט מצטרף לחזקה כיון דמיעוט כמאן דאיתא ואינו בטל משא"כ רבנן ס"ל דמיעוט כנגד הרוב הרי המיעוט בטל לגמרי ואינו, א"כ גם בהצטרף לו חזקה הרוב מכריע דרובא וחזקה רובא עדיף, וחזקה אינו מצטרף למיעוט דהמיעוט אינו, ועיין תוס'.

ויש ראשונים הסוברים דר"מ חייש למיעוטא דבר תורה ומה"ת אין רוב מכריע ומה שמצינו בתורה ליזיל בתר רובא אינו כי אם ברובא דאיתא קמן וכגון בסנהדרין וכו'. והנה מאי דקאמר לקמן ללישנא קמא דלר' ישמעאל לחומרא חייש למיעוטא ולא לקולא ודאי לר' ישמעאל חיישינן למיעוטא אינו אלא מדרבנן ודו"ק.

17. הערות מהרב אלישיב

אפילו תימא רבנן כי אזלי רבנן בתר רובא ברובא דלא תלי במעשה וכו'. ביאור דהא המיעוט דלא ילדו לא בעי למעשה, א"כ יש כאן נדון אם היה מעשה דזה הרוב או לא היה מעשה שהוא מיעוט, א"כ לקבוע אי עשיה הוה כעין חזקה שלא נעשה מעשה. ולכן רוב אינו מכריע כאן. ולפ"ז בהא דשמעינן דאזלינא בתר רובא בתרו"מ בע"ה משום דרוב ע"ה מעשרים הם אע"פ שהוא רוב התלוי במעשה דהתם המיעוט דאין מעשרים והוה טבל נמי תלוי במעשה דהא אין חלות טבל אי לא ראה פני הבית ושאר דברים שפועלים חלות טבל, ולכן מכיון שגם המיעוט צריך למעשה בזה ודאי אזלינן בתר רובא. [עיין בינת אדם].

אמר לו רבי עקיבא אילו בוולד בלבד
הבהמה נפטרת כדבריך וכו':

לענין הלכה:

הרמב"ם (נכורות 7. ז.) והטור ושו"ע (שטז. ו.) פסקו כר' עקיבא דבכל גווני הוי ספק בכור. והוסיפו הטור ושו"ע דאפילו הגוי מסיח לפי תומו שכבר ביכרה אינו נאמן. וכן דקדקו תוס' לקמן כא: (ד"ה אשפזומי) והרא"ש (סי' ג') מדברי רש"י שם, והטעם הוא דהגוי אומר כן להשביח מקחו. וראה בדברינו על תוס' לקמן הנ"ל.

ה] מחלוקת ראשונים האם רבנן לא חיישי
כלל למיעוטא:

בחולין פו. ונדה יח: איתא דלר' מאיר סמוך מיעוטא לחזקה ואיתרע ליה רובא, וכן אמרינן ביבמות קיט. דהוה ליה פלגא ופלגא. ועי' תוס' לקמן ריש כ., ובדברינו שם. והנה מדברי תוס' לקמן (ריש כ:;) והרא"ש (סי' ז') מתבאר דסברת סמוך מיעוטא לחזקה היא רק אליבא דר' מאיר המחשיב את המיעוט, אבל לרבנן מיעוטא כמאן דליתא ואינו מצטרף כלל.

ברם הרי"ף בסוף יבמות והרמב"ם (יצוס ג. טז.) פסקו המשנה דהתם, וביארו הראשונים (רש"י וריטב"א יצמות שס, ריטב"א קידושין פ.). דאוקימתא דרבא שם "סמוך מיעוטא לחזקה והוה ליה פלגא ופלגא" היא לכו"ע ואף רבנן מודו להא. והביאו גירסת רב האי גאון בגמ' שם "אלא אמר רבא לעולם רבנן היא" וכו'.

בענין: רוב

חולין יא *SEE MAREH MIKOMOS TO*

1. רש"י מסכת חולין דף יא עמוד א

מנא הא מילתא – [1] איידי דאיירי במנא הא מילתא דחזקה נקט נמי הא.

2. חידושי הר"ן מסכת חולין דף יא עמוד א

מנא הא מילתא דאמרי רבנן זיל בתר רובא. פי' רש"י ז"ל דאידי דאיירי במנא הא מילתא דחזקה נקט נמי הא. [2] ונ"ל דמאי דאמרינן מנא הא מילתא דאמרי רבנן אוקי מילתא אחזקה ומנא הא מילתא דאמור רבנן זיל בתר רובא תרווייהו אמילתא דרב הונא קיימא דאמר לעיל בהמה בחייה בחזקת איסור עומד' עד שיודע לך במה נשחטה והיינו משום דמוקמינן לה אחזקתא קמייתא והדר אמר נשחטה בחזקת היתר עומד' עד שיודע לך במה נטרפה והיינו משום דאזלינן בתר רובא ורוב בהמות אינן טרפות ומשום חזקה ליכא לאכשורה דמגלן שלא היתה טרפה מבטן אלא ודאי אע"ג דאמר בחזקת היתר' משום רובא הוא דקאמר ומ"ה אמרינן מנא הא מילתא דאמור רבנן זיל בתר רובא דהיינו סיפא דמילתא ובודין הוא דכי אמרינן כי קא מיבעי לן רובא דליתיה קמן כגון קטן וקטנה בדין הוא דהוה לן למימר כגון סיפא דמילתא דרב הונא אלא

משום דרב הונא לא מסביריה קאמר לה דמתניתין היא בקטן וקטנה מדמסמכין לה אמתני' ומה' אתי שפיר מאי דאמרינן לקמן רב אשי אמר אתיא משחיטה עצמה כלומר דעליה שקלי' וטרי' דאסיפא דמילתא דרב הונא דאמר נשחטה בחזקת היתר עומדת קיימין:

3. תוספות מסכת חולין דף יא עמוד א

מנא הא מילתא דאמור רבנן זיל בתר רובא - וא"ת כיון דאמרינן זיל בתר חזקה כ"ש בתר רובא דרובא וחזקה רובא עדיף [1] וי"ל דלרב אחא בר יעקב בעי- דלא קים ליה חזקה מקרא

4. מהרש"א חידושי הלכות מסכת חולין דף יא עמוד א

תוס' בד"ה מנא הא מילתא כו' דלא קיים ליה חזקה מקרא כו' עכ"ל אלא דקים ליה חזקה מהלכה למשה מסיני דהשתא אין למילף רובא מכ"ש דרובא וחזקה רובא עדיף דאין למדין ק"ו מהלכה ודו"ק:

5. תוספות מסכת חולין דף יא עמוד א

[2] ולמאי דמפרש רבינו חיים דהא דרובא עדיף מחזקה לא מסברא אלא ילפינן מפרה אדומה דאזלינן בתר רובא אע"ג דאיכא חזקה כנגד הרוב דאוקי גברא שמזין עליו בחזקת טמא אתי שפיר הכא.

6. חידושי הרשב"א מסכת חולין דף יא עמוד א

אתיא מפרה אדומה, וא"ת דילמא לאו משום דאזלינן בתר רובה הוא אלא טעמא דפרה משום דאזלינן בתר חזקה, דפרה בת שתיים וקי"ל דטרפה אינה חיה י"ב חדש והילכך אגלי מילתא דבשעה שנולדה כשרה הוה ואוקי פרה אחזקתה, [3] וי"ל אם אתה אומר דטעמא דפרה משום חזקה כ"ש שהוכחת דהולכין אחר הרוב דכל דכן הוא דעד כאן לא איבעיא לן אי אזלינן בתר רובה או לא אלא משום דלא איפשיטא בעיין דהולכין אחר חזקה, אבל אי איפשיטא לן דהולכין אחר חזקה כ"ש דקים לן דהולכין בתר רובא דרובא וחזקה רובא עדיפא, [4] וי"א דהא ליתה דבעיין קמיתא דמנ"ל דאזלינן בתר חזקה ודאי איפשיטא מדתניא מנין שאם הלך לביתו והסגיר שהסגרו מוסגר ואע"ג דאמרינן ורב אחא בר יעקב אמר לך כגון דקיימי דרא דגברי ואמרי לא בציר דיהויא בעלמא היא ואפ"ה איבעיא לן אי אזלינן בתר רובא או לא, דהא דקי"ל רובא וחזקה רובא עדיפא ה"מ בתר דאיפשיטא לן דאזלינן בתר רובא אבל עד דלא קי"ל אי אזלינן בתר רובא או לא לא מוכחינן לה מחזקה דאימר בתר חזקה אזלינן ולא בתר רובא כלל

7. קובץ הערות סימן סז

(ד) בהא דאיבעיא להו בגמ' [פ"ח ע"א] אם עד אחד נאמן במקום חזקה, לכאורה הספק הוא כחו של מי מרובה, של עד אחד או של חזקה, וקשה דהא חזקה מהניא גם בדיני נפשות, ועד אחד אינו נאמן לזה, וא"כ ודאי חזקה עדיפא. וי"ל דאע"ג שמעמידין כל דבר בחזקתו משום דאין ספק מוציא מידי ודאי, מ"מ אין זה בירור על הספק, ואינו דומה לרובא דליתא קמן דהוא בירור, כדמוכח מהא דמשתבע רב נחמן [קכ"א ע"ב] האלקים אכלו כוורי לחסא, אבל על סמך החזקה ודאי אסור לישבע, כגון אשה שזרק לה בעלה גט ספק קרוב לו ספק קרוב לה, דמוקמינן לה בחזקת א"א וחייבת מיתה אם זינתה, מ"מ אסור לישבע שהגט נפל קרוב לו, ולא נאמר כיון דסומכין על החזקה לענין דיני נפשות, ה"נ תועיל לענין איסור שבועה, דזה אינו, דמה שממיתין אותה אין הטעם משום שברור לנו שהגט נפל קרוב לו, אלא דגז"ה היא, דאע"ג דהמעשה מוטלת בספק, מ"מ אין ספק מוציא מידי ודאי, ואשה זו ודאי אסורה היתה, ומספק אתה בא להתירה, אל תתירנה מספק, אבל לישבע שכן היה מעשה, א"א מספק. וכ"ז בחזקה, אבל בעד אחד במקום שסומכין עליו, הוא נאמן שכך היה המעשה כמו שאומר, וכיון שהוא מברר את הספק, ממילא אין מקום כלל לחזקה, דלא שייכא אלא במקום שהדבר ספק:

[5] ובזה אפשר ליישב קושית תוס' בפ"ק דחולין [י"א ע"א], מנא הא מילתא דאזלינן בתר רובא, והקשו בתוס' [ד"ה מנא] דכיון דידעינן דאזלינן בתר חזקה א"כ כ"ש בתר רובא, דהא רובא וחזקה רובא עדיף. וי"ל דהא דרובא עדיף מחזקה, אין הטעם דכח הרוב גדול מכח חזקה, אלא דכמו דעד אחד נאמן במקום חזקה, אף דחזקה אלימא מעד אחד, דהא מהניא גם בדיני נפשות, מ"מ עד אחד נאמן, משום דעד אחד במקום שהוא נאמן מברר את הספק, וכיון שנסתלק הספק אין מקום לדין חזקה, דאינה מבררת את המעשה, וה"נ י"ל לענין רובא וחזקה, אפשר דכחה של חזקה מרובה יותר מכח רוב, אלא דרוב הוי בירור המעשה וחזקה אינה מבררת את הספק, וע"כ לא מהניא חזקה במקום רובא. ואפשר שזהו ביאור דברי הרשב"א, שכתב שם דהא דקי"ל רובא וחזקה רובא עדיפא, ה"מ בתר דאיפשיטא לן דאזלינן בתר רובא, אבל עד דלא קי"ל אי אזלינן בתר רובא אי לא, לא מוכחינן ליה מחזקה, דאימר בתר חזקה אזלינן ולא בתר רובא כלל עכ"ל. ודבריו סתומין, אבל אפשר שביאורן כנ"ל:

8. תרומת הדשן סימן שמט

...ונראה דהא דקי"ל אין הולכין בממון אחר הרוב היכא דאיכא חזקת ממון נגד הרוב, אע"ג דבשאר דוכתא אמרינן רובא וחזקה רובא עדיף, דשאני חזקת ממון דאית בה טעמא המוציא מחבירו עליו הראיה ורובא לא מיקרי ראיה...

9. שו"ת חתם סופר חלק ד (אבן העזר ב) סימן קמז

SEE ABOVE

10. רש"י מסכת חולין דף יא עמוד א

וסנהדרין - דתנן (סנהדרין דף מ) י"ב מזכין וי"א מחייבין זכאי.

11. חתם סופר מסכת חולין דף יא עמוד א

וסנהדרין פירש"י י"ב מזכין ולא כ' רוב מחייבין היינו משום התם בעל הטיל ע"פ שנים מגז"ה ואנחנו אזלינן בתר רוב אפ"ל פורתא יתיר כמ"ש ש"ך בי"ד סי' ק"ט משו"ה מייתי מרוב מזכין

12. מרדכי מסכת חולין פרק הכל שוחטין

[רמז תקצג] זיל [דף יא] בתר חזקה לקמן בפרק אלו טרפות מנא הא מלתא דאמור רבנן זיל בתר רובא שנאמר אחרי רבים להטות והקשה לי מורי רבינו יקר הא עיקר האי קרא בסנהדרין הוא וסנהדרין קבועין הן בלשכת הגזית וכן בכל מקום שהן יושבין ודמיא לט' ישראל ואחד עובד כוכבים עומד ביניהם שאם זרק לתוכו פטור דכתיב וארב לו דמינה ילפינן דכל קבוע כמחצה ע"מ דמי כו' [1] [ותירין] שלא שייך למימר כל קבוע כמחצה אלא היכא דאיכא ספיקא לברר הדבר כגון גבי תשעה חנויות שלקה ואין יודע מאי זה לקח וכן בתשעה ישראל ועובד כוכבים אחד ביניהם שאינו יודע על מי זרק אע"פ שבודאי יודע שהיהודי לשם ונתכוון לזרוק בין כלם מאחר דעובד כוכבים אחד ביניהם פוטרין ליה אבל אם מתכוין ואמר לאותו ישראל אני מתכוין חייב אע"פ שהעובד כוכבים עומד ביניהם וה"ל בסנהדרין כיון דיודעין ורואין מי הן המזכין ומי הן המחייבין דין הוא (*שילך) [*שגלך] אחריהם [2] ועוד דאין עושין מעשה בגופן אלא אחר הדבור הנבדל והנפרש מפייהם והוי כבשר הנמצא דאמרי' ביה כל דפריש מרובה פריש.

13. ספר שערים מצויינים בהלכה

ובעיקר קושית המרדכי נ"ל עפ"מ ש"כ התוס' במס' בכ"ק (כו: ד"ה קמ"ל) דהמיעוט שיש בדיינים הוי כמי שאינו, והסביר בהגה' מהר"ץ חיות (שם) שיש חילוק בין "הלך אחר הרוב" לבין "רובו ככולו", דהלך אחר הרוב היינו דעדיין נשאר המיעוט, אלא שאין אנו מתחשבין עם זה, ודנין אחר הרוב, ורובו ככולו היינו שהמיעוט הוא כמי שאינו, ובדיינים דרשינן במס' הוריות (ג:): דרובו ככולו, ואחר שהגידו המרוכבים דעתם, מוכרחים גם המיעוט להסכים עם המרוכבים, ואין כאן מיעוט, ולפ"ז ניחא דלא שייך לומר בזה ענין קבוע, דדוקא כשיש מיעוט לפנינו חשוב המיעוט מפני שהוא נקבע וגזירת התורה שיהא דינו כמחצה על מחצה, משא"כ

בסנהדרין שהמיעוט אינו אין כאן דין קבוע. וכזה ראיתי בגליוני הש"ס להגרי"ע למס' כתובות (ט:): בשם תשו' הרי"ם (סי' ט) עי"ש.

14. ספר מנחת חינוך - מצוה עח - אות א

אבל בכל דוכתי ודאי צריכים הכתות להיות כי הדדי או קרוב דאי אפשר לצמצם, אבל אם ידעין שהמיעוט גדולים הרבה יותר בחכמה מהרוב, ודאי לא אזלינן בתר רובא, ואין חולק שם בגמרא על זה, ודברי הרב המחבר ברורים, וצ"ע שלא הביא הש"ס הנ"ל. והנה זה פשוט, אי נחלקו באופן דאזלינן בתר רובא, בודאי המועטים בעצמם אף שדעתם להיפר, מ"מ צריכים לבטל דעתם ולעשות בעצמם כמו הרוב.

15. תוספות מסכת חולין דף יא עמוד א

אבל היכא דלייף לית לן בה - מקשינן אמאי לא יליף מכל קרבנות דדחו שבת ולא חיישינן שמא ימצא קרבן טרפה ונמצא שחלל שבת ונ"ל דאין יכול להוכיח משם דאיכא למימר דמספק נמי אמר רחמנא דלדחי שבת מצות קרבן כמו שבפיקוח נפש אמרינן בספ"ק דכתובות (דף טו:): דלא הלכו בו אחר הרוב.

16. רש"י מסכת חולין דף יב עמוד א

פסח - דאמר רחמנא (שמות יב) ואכלו את הבשר ושלמים דאמר רחמנא (שם ט) ואכלו אותם אשר כופר בהם מלמד שהכפרה תלויה אף באכילה מאי איכא למימר אלא ודאי אכיל דסמיך ארובא היכא דלא אפשר ואפ"ל הכי פליג בקטן וקטנה משום דאפשר לדידן נמי היכי ילפינן מיניה אלא ודאי הלכה למשה מסיני הא דסמיכין ארובא אפ"ל היכא דאפשר אי נמי אחרי רבים להטות (שם /שמות/ כג) משמע בין רובא דאיתיה קמן בין רובא דליתיה קמן דמאי שנא האי מהאי ואהא מלתא סמיכין ולא בדקין כל י"ח טרפות ונקובת הריאה משום דשכיח בה ריעותא בדקין והיכא דאיתרמי דאיפרשה ריאה ולא בדק מתאכלא דסמיכין אהא ואדרב הונא דאמר (לעיל /חולין/ דף ט) נשחטה בחזקת היתר עומדת ואין מפרסמין הדבר.

ומעין זה נראה לבאר מה שאנו מחלקים בדיני נפשות בין רובא דליתא קמן לרובא דאיתא קמן, דאזלינן בתר רובא דליתא קמן בנפשות – כמבואר בחולין (יא:) דקטלינן ליה למכה אביו ואמו ולא חיישינן דילמא לאו אביו הוא, וכן מבואר בסנהדרין (סט.) דקטלינן עפ"י החזקה דרוב נשים לט' ילדן ורובא דאינשי טעו בעיבורא דירחא²¹ – אבל לא אזלינן בתר רובא דאיתא קמן.²² ונראה דה"ט משום דשאני רובא דאיתא קמן מרובא דליתא קמן בעצם גדרו, דרובא דליתא קמן (כשהרוב מעליא) מברר את המעשה

20 ונראה שזוהי כוונת התוס' שם (ד"ה סמוך) שכתבו בשם ר"ת דריו"ח סבר דרוב תינוקות מטפחין אינו רוב גמור ולא הוי כנגד חזקה אלא כפלגא ופלגא, ולפיכך אין שורפין עליו את התרומה.

21 עיין מה שכתב בזה הר"צ שכטר שליט"א בס' ארץ הצבי (סי' לו הע' 1) בשם הגר"מ סולוביצ'יק ד"ל.

22 הכי מבואר מדברי התוס' לב"ק (כו: ד"ה קמ"ל) שהק' דאמאי אין הולכין בממון אחר הרוב, נילף בק"ו מדיני נפשות דאזלינן בתר רוב דיינים, ותי' דשאני התם שמיעוט הדיינים כמאן דליתא דמי [עיי"ש בחי' הגר"ח על הש"ס שביאר דלגבי דיינים לא אתינן עלה מדין אזלינן בתר רובא אלא מדין רובו ככולו]. הרי שהק' התוס' רק מרוב דיינים ולא משאר רובא דאיתא קמן כמו היכא שהנהרג הוא ספק ישראל ספק עכו"ם ויש רוב ישראל בעיר. ומזה מוכח דס"ל דלעולם לא אזלינן בתר רובא דאיתא קמן בד"נ.

וכן נראה דעת הרמב"ם בהל' איסורי ביאה (פ"ו הכ"ז) דאסופי הנמצא במדינה שיש בה שפחה או גויה הראויה לילד הוי ספק גוי או ספק עבד, וכשישא גיורת הרי זו ספק אשת איש והבא עליה פטור מפני שאין הורגין מספק. והשיג עליו הראב"ד שם דאמאי פטור מספק, הא אזלינן בתר רובא בד"נ. ותי' הגרש"ש ב"שערי יושר" (ש"ג פ"א) שהרמב"ם סובר דלא אזלינן בתר רובא דאיתא קמן בד"נ. אולם עיין בב"י (יו"ד סי' שע"ה) שהביא בשם תשו' הרשב"א דבד"נ שפיר אזלינן אף בתר רובא דאיתא קמן, וכן משמע מלשון התוס' לסנהדרין (ג: ד"ה דיני) עיי"ש.

והנה בס' כרתי ופלתי (סי' סג ס"ק א) כתב דמח' רב ושמואל בכתובות (טו:) אם הולכין בפקדו"נ אחר הרוב תלויה בגדר דין רוב. ולכאורה צ"ע, דהא מבואר בחולין (יא:) דאזלינן בתר רובא דליתא קמן בדיני נפשות. ונראה דאולי לא נחלקו רב ושמואל אלא דוקא ברובא דאיתא קמן, דבזה מיירי הגמ' בכתובות שם. ויתכן שהמקור לדעת הרמב"ם הוא שיטת שמואל שלא הלכו בפקדו"נ אחר רובא דאיתא קמן.

ומסלק את הספק, ואילו רובא דאיתא קמן אפי' ברוב מעליא אינו אלא מכריע כיצד לנהוג במקום ספק,²³ ולגבי דיני נפשות לא מהניא הכרעה והנהגה בעלמא.²⁴

ועיין עוד בחולין (יא: יב.) דלר"מ דחייש למיעוטא לא אזלינן אף בתר רובא דליתא קמן אלא היכא דלא אפשר. ונראה דס"ל לר"מ דאף רובא דליתא קמן אינו מברר את הספק, וממילא אין לסמוך עליו אלא היכא דלא אפשר, אבל היכא דאפשר בודאי צריך לברר יותר, שאין לסמוך על הכרעה לקולא היכא דאפשר לברר. ונראה דמה"ט אין להקל גם בספיקא דרבנן היכא שאפשר לברר, דספיקא דרבנן לקולא אינו אלא הכרעה לקולא, והיכא שאפשר לברר אין לסמוך על הכרעה לקולא.²⁵

23 כך חילקו גם בשב שמעתתא (ש"ב פט"ו, ש"ו פ"ז) וכתי' רעק"א לכתובות (יג: ד"ה ואפשר) דהואיל וברובא דאיתא קמן הרי המיעוט הוא לפנינו, ממילא אין הרוב יכול לברר את המעשה ולסלק את הספק, משא"כ ברובא דליתא קמן. והעלו שם דנפק"מ לענין אם ע"א נאמן במקום רוב, דנגד רובא דליתא קמן אין ע"א נאמן מפני שכח הבירור שכרובא דליתא קמן עדיף טפי מכח הבירור שבע"א, אבל נגד רובא דאיתא קמן שפיר נאמן ע"א משום דרובא דאיתא קמן אינו אלא הנהגה במקום ספק, ומאחר שהעד מברר את המעשה הרי נסתלק הספק ושוב אין אנו צריכין להנהגה דרוב.